

Sygn. akt III CZP 34/12

UCHWAŁA

Dnia 18 lipca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Dariusz Dończyk

SSN Krzysztof Pietrzykowski

w sprawie z wniosku S. P.

przy uczestnictwie M. C. i Gminy Miejskiej K.

o wydanie zaświadczenia o powołaniu na wykonawcę testamentu,

po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym

w dniu 18 lipca 2012 r.,

zagadnienia prawnego przedstawionego

przez Sąd Okręgowy

postanowieniem z dnia 27 grudnia 2011 r.,

„Czy i jakie przesłanki ważności testamentu podlegają badaniu
w sprawie o wydanie zaświadczenia dla wykonawcy testamentu
(art. 986 k.c. w zw. z art. 665 k.p.c.)?”

podjął uchwałę:

**W sprawie o wydanie zaświadczenia wykonawcy testamentu
(art. 665 k.p.c.) sąd bada istnienie testamentu i jego ważność ze
względu na formę.**

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy oddalił wniosek S. P. o wydanie zaświadczenia o powołaniu go na wykonawcę testamentu K. M. Stwierdził, że toczy się postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku po K. M., w którym – po zgłoszeniu się S. P. do udziału w tym postępowaniu i oświadczeniu, że spadkodawczyni pozostawiła testament ustny powołujący do spadku M. C. – zawisł spór dotyczący istnienia i ważności tego testamentu. W szczególności zarzucono, że nie zostały spełnione warunki do sporządzenia testamentu szczególnego (ustnego), gdyż nie istniała obawa rychłej śmierci. W tej sytuacji – zdaniem Sądu pierwszej instancji – wniosek S. P. o wydanie zaświadczenia jest co najmniej przedwczesny, nie można bowiem stwierdzić, że testament został sporządzony i że wnioskodawca został powołany na wykonawcę testamentu.

Podczas rozpoznawania apelacji wnioskodawcy Sąd Okręgowy powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w zagadnieniu prawnym przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Czynności w postępowaniu spadkowym należące do zakresu działania sądów podlegają w zasadzie rozpoznaniu w postępowaniu nieprocesowym (art. 627 i nast. oraz 1108, 1109 i 1139-1142 k.p.c.). Ustawodawca dokonał rodzajowej segregacji tych spraw, dostosowując poszczególne normowania do ich specyfiki, funkcji oraz celów. W związku z tym postępowanie spadkowe nie stanowi jednolitego, integralnego postępowania sądowego; składa się z wielu czynności, które mogą być podejmowane samoistnie, niezależnie od tego, czy zostały poprzedzone innymi czynnościami, chyba że co innego wynika z ich charakteru (np. art. 655 i 679 k.p.c.). Wyjątkowo czynności przewidziane dla różnego rodzaju spraw mogą być łączone w jednym postępowaniu, w szczególności wtedy, gdy wynika to z ustawy (art. 670 § 1 *in fine* oraz art. 649 k.p.c.). Nawet jednak wówczas, gdy różne czynności zostaną skupione w jednym postępowaniu, nie tracą swej samodzielności w zakresie przepisów, które mają do nich zastosowanie.

Jednym z rodzajów spraw rozpoznawanych w postępowaniu spadkowym są sprawy dotyczące wykonawcy testamentu (rozdział 6, działu IV, tytułu II, księgi

drugiej k.p.c.), a wśród nich sprawy o wydanie zaświadczenia wykonawcy testamentu, normowane w art. 665 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, sąd spadku wydaje osobie powołanej na wykonawcę testamentu, na jej wniosek, odpowiednie zaświadczenie, w którym wymienia się imię, nazwisko, miejsce ostatniego zamieszkania oraz datę i miejsce śmierci spadkodawcy, imię, nazwisko i miejsce zamieszkania wykonawcy testamentu, jak również stwierdzenie, że dana osoba została powołana na wykonawcę testamentu; wskazuje się także prawa i obowiązki wykonawcy testamentu, jeżeli zostały przez spadkodawcę określone (por. § 141 zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 2003 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej, Dz.Urz. M.S. Nr 5, poz. 22 ze zm.).

Zakres kognicji sądu orzekającego w sprawie o wydanie zaświadczenia nie został określony, należy go zatem ustalić kierując się przede wszystkim celem tego postępowania. Z tego punktu widzenia nie budzi wątpliwości, że chodzi o wyposażenie wykonawcy testamentu, którego funkcja została unormowana w art. 988 k.c., w dokument publiczny (tytuł prawny) upoważniający go do występowania w obrocie, czyli do występowania w sprawach majątku spadkowego przed sądami, urzędami, instytucjami innymi organami, a także przed osobami fizycznymi prawnymi, zwłaszcza spadkobiercami, zapisobiorcami i innymi osobami uprawnionymi z testamentu. Zaświadczenie stanowi także legitymację do podejmowania prywatnoprawnych i procesowych czynności związanych z majątkiem spadkowym.

Charakter postępowania o wydanie zaświadczenia, a także jego usytuowanie w systematyce innych postępowań spadkowych uzasadnia tezę, że nie mogą być w nim podejmowane czynności niesłużące bezpośrednio jego celowi, a także czynności unormowane samodzielnie w innych rodzajach postępowań. Już wstępnie można więc stwierdzić, że w postępowaniu o wydanie zaświadczenia wykonawcy testamentu sąd nie bada ważności testamentu we wszystkich aspektach, a więc zarówno co do spełnienia wymagań formalnych, jak i materialnych, a w szczególności zdolności testatora do testowania, wad oświadczeń woli itp. Tak szeroka kognicja pozostaje w sprzeczności z celem omawianego postępowania, a także prowadziłaby do rozpoznania kwestii

zastrzeżonych wyłącznie do postępowania o stwierdzenie nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego (art. 669 i nast. k.p.c.).

Należy jednak sprzeciwić się także tezie wskazującej, że w postępowaniu o wydanie zaświadczenia sąd spadku w ogóle nie może zajmować się ważnością testamentu, w związku z czym ustala wyłącznie istnienie testamentu (dokumentu określanego jako testament) oraz to, czy zawiera on klauzulę ustanawiającą wnioskodawcę jego wykonawcą. Przyjęcie tej koncepcji godziłoby przede wszystkim w misję wymiaru sprawiedliwości, jest bowiem oczywiste i słuszne, że sąd, zwłaszcza działający w postępowaniu nieprocesowym, w którym interes publiczny jest chroniony mocniej niż w innych trybach postępowania cywilnego, bierze z urzędu pod rozwagę bezwzględną nieważność czynności prawnej, zwłaszcza rozpoznawalną *prima facie*. W razie czynności prawnej jaką jest testament, z zasady w grę może wchodzić nieważność ze względu na naruszenie wymagań co do formy. Badanie innych okoliczności wpływających na ważność testamentu, których na podstawie samego aktu ostatniej woli stwierdzić nie można, a wymagających niejednokrotnie długotrwałego i skomplikowanego postępowania dowodowego (np. zdolności testatora do testowania, zachowania przesłanek testamentu szczególnego itp.), wykraczałoby znacznie poza cel postępowania o wydanie zaświadczenia.

Oczywiście, przedmiotem badania sądu w postępowaniu normowanym w art. 665 k.p.c. jest także istnienie testamentu, a ciężar dowodu w tym zakresie obciąża wnioskodawcę – wykonawcę testamentu. Sąd bada także inne przesłanki postępowania, jak np. legitymację wnioskodawcy, łącznie z jego zdolnością do czynności prawnych (art. 986 § 2 k.c.), oraz weryfikuje wszystkie dane znajdujące później wyraz w treści zaświadczenia, te kwestie pozostają jednak poza wątpliwościami Sądu Okręgowego oraz poza zakresem zagadnienia prawnego przedstawionego do rozstrzygnięcia.

Przyjęty, wąski zakres kognicji sądu, chroniący jednak podstawowe interesy spadkobierców oraz potencjalnych kontrahentów wykonawcy testamentu, a także interes publiczny, jest również wynikiem uwzględnienia aspektów ustrojowych. Należało wziąć pod uwagę, że czynności w sprawach o wydanie zaświadczenia wykonawcy testamentu może wykonywać referendarz sądowy (art. 509¹ § 3 k.p.c.)

oraz notariusz (art. 665 *in principio* k.p.c.). W ograniczonych kompetencjach jurysdykcyjnych tych organów mieści się badanie istnienia testamentu oraz jego ważności ze względu na formę, nie obejmują one natomiast rozpoznawania innych, skomplikowanych aspektów nieważności lub bezskuteczności czynności prawnej.

Niezależnie od tego, jeżeli okaże się, że w konkretnej sprawie występują okoliczności stojące na przeszkodzie wydaniu zaświadczenia, których wyjaśnienie przekracza kompetencje kognicyjne sądu spadku działającego na podstawie art. 665 k.p.c., a toczy się już postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego, nie jest wyłączone zawieszenie postępowania na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. Nie ma także przeszkód do połączenia sprawy o wydanie zaświadczenia wykonawcy testamentu z inną toczącą się sprawą z zakresu prawa spadkowego do łącznego rozpoznania, jeżeli spełnione zostały przesłanki przewidziane w art. 219 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.

W konsekwencji Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie.